

Prva polovica 20. stoljeća

Moderna umjetnost postavlja pitanja i odnosu stvaralačkih i rušilačkih komponenata u čovjeku i svih negativnih pojava u suvremenom društvu, te pitanja budućeg razvoja čovječanstva, što izaziva ogorčeni otpor publike.

Tehnička otkrića prethodnoga stoljeća poput fotografije, reprodukcije slika višebojnim tiskom i rotacijski tisak, napose filma su široko prihvaćeni. Novi izumi s početka novog stoljeća-benzinski motor, automobil i avion naglo mijenjaju uvjete života.

U 19. stoljeću počelo je ubrzanje smjene stilova svakih nekoliko desetljeća, a sada u 20. stoljeću usporedno traju brojni izrazi i stilovi. Istinsku sliku modernog razdoblja možemo dobiti samo uvidom u zbroj svih stilova.

Bujanje stilova 1905.-1919.

Jedan za drugim, a ponekad istodobno, pojavljuju se početkom 20. stoljeća, iz godine u godinu novi i neobični istinski izraz.

Fovizam (1905) Pariz

Fovizam možemo opisati kao vatromet neobuzdanih boja.

Izraz nade i vjere u bolju i sretniju budućnost, radost i optimizam na početku novog stoljeća.

Jedan kritičar ih je nazvao "*les fauves*" (franc., divlje zvijeri) na što su fovisti s oduševljenjem prihvatili taj naziv.

Glavno obilježje fovističke umjetnosti je žestina boja i deformacija likova.

Umjetnici:

- **Henri Matisse**
- **André Derain**
- Kees Van Dongen
- Maurice de Vlaminck
- **Raoul Dufy**
- Georges Rouault

- Aleksej von Jawlensky
- Albert Marquet
- **Georges Braque**
- Henri Manguin
- Charles Camoin
- Jules Flandrin (1871-1947)
- Jean Puy
- Othon Friesz

Die Brucke (Most) Dresden

Pod utjecajem njemačke srednjovjekovne umjetnosti, Matthias Grünewalda, primitivne umjetnosti, plemenske afričke i umjetnosti oceanije, Van Gogha i Gaugena.

Pobuna protiv običaja malograđanske srednje klase, čiji su pripadnici živjeli bez životnog žara.

Umjetnici:

- Fritz Bleyl
- Erich Heckel
- Ernst Ludwig Kirchner
- Karl Schmidt-Rottluff

Kubizam - Francuska od 1907. do 1911.

Kubizam je imao značajan utjecaj na pojavu apstraktne umjetnosti.

Sve što u prirodi postoji, može se likovno prikazati osnovnim likovima (kocka, kugla, valjak, stožac).

U kubizmu je prisutan utjecaj i afričke umjetnosti, a osnova je kocka.

Kubisti na slici prikazuju simultano (istovremeno) ono što u zbilji možemo vidjeti samo sukcesivno (u slijedu vremena, uzastopno).

Umjetnici:

- **Georges Braque**
- Pablo Picasso
- Jean Metzinger
- Albert Gleizes
- Robert Delaunay
- Henri Le Fauconnier
- Fernand Léger

analitički kubizam - analitičko prikazivanje trodimenzionalnih oblika viđenog sa svih strana na dvodimenzionalnoj plohi slike.

sintetički kubizam - napušta svako iluzionističko svojstvo slike. U toj fazi istraživanja oblika slikari su počeli spajati i komponirati pojedine ulomke oblika stvarnih predmeta u odnose i spojeve kakvih u stvarnosti nema.

Apstrakcija

je smjer u modernoj likovnoj umjetnosti s početka 20. st.; teži čistoj ekspresiji oblika, linija i boja i tematskoj neodređenosti.

Od svih stilova moderne umjetnosti, apstrakcija je izazvala najviše otpora kod publike.

Slika je postala pokazatelj unutarnjeg stanja duha i duše i ne "predstavlja" ništa (ne teži tome da izigrava bilo što iz opipljiva svijeta).

Apstraktno slikarstvo se javlja kao proizvod smjelih kubističkih istraživanja u djelima rusa Vasilija Kandinskog oko 1910. god.

Organička (Vasilij Kandinski) i **geometrijska** apstrakcija (Kazimir Maljevič – suprematizam – prevlast čistog osjećaja u umjetnosti)

ORFIZAM

Prema Orfeju mitskom pjevaču.

Komponiranje boja na slici, ne oponašajući nikakve oblike u prirodi.

REJONIZAM (franc., rayon=zraka)

Slikarstvo prije svega treba dočarati zrake svjetlosti.

Futurizam

je kulturni pokret nastao početkom 20. st. u Italiji, a stekao je poklonike i u drugim zemljama, naročito u Rusiji.

Kao posljedica estetike brzine, u futurističkom slikarstvu prevladava element dinamizma.

Iluziju kretanja likova često postižu simultanim sekvencama kretanja na istoj plohi; vizualni dojam inspiriran strobofotografijom (više etapa pokreta na istoj fotografiji).

Umjetnici:

- Giacomo Balla
- Umberto Boccioni
- David Burliuk
- Carlo Carrà
- Luigi De Giudici

- Elena Genrihovna Guro

- Ljubov Popova
- Luigi Russolo
- Gino Severini
- Joseph Stella

Metafizičko slikarstvo (1915-1917.) (tal. *Pittura metafisica*)

odlikuje se vizualnim prikazivanjem onoga što je izvan dosega osjetila, tj. izvan fizičkoga svijeta.

osjet nestvarnosti, iščekivanja neobičnog događaja, prizivaju tišinu i san.

Umjetnici:

- Giorgio de Chirico preteča nadrealizma.
- Carl Carráo

Dadaizam (1916.) Zürich Švicarska

je umjetnički pokret koji u traženju novoga izraza negira sve ustaljene vrijednosti.

On je u biti bio negacija umjetnosti, „anti-umjetnost”, ismijavanje njezine uloge u društvu i izrugivanje umjetnika samome sebi.

Dadaizam naglašava besmislenost civilizacije koja uništava vlastite vrijednosti; naglašava apsurdnost izlažući banalne predmete kao umjetnička djela.

Dadaizam teži rušenju, uništenju starih načela i zakonitosti logike, ismijava „vječnu ljepotu

Dada je i protiv Dade

Umjetnici:

- Jean Arp
 - Johannes Baader
 - Otto Dix
 - Theo van Doesburg
 - Marcel Duchamp
 - Georg Grosz
 - Raoul Hausmann
- John Heartfield
- Hannah Höch
- Francis Picabia
- Man Ray
- Hans Richter
- Kurt Schwitters
- Beatrice Wood

Neoplasticizam i De Stijl (1917.)

Naziv *De Stijl* dolazi od nizozemske riječi *stil*.

Zagovornici De Stijla, od kojih je najistaknutiji Piet Mondrian, su nastojali izraziti utopijske ideale duševne harmonije i reda. Težili su ka čistoj apstrakciji i univerzalnosti sa svođenjem na osnovne forme i boje. Pojednostavnili su vizualne kompozicije na horizontalne i vertikalne smjerove te su koristili osnovne boje, crvenu, plavu i žutu kao i bijelu i crnu.

Umjetnici

- Ilya Bolotowsky (1907–1981), painter and sculptor
 - Burgoyne Diller (1906–1965), painter
 - Theo van Doesburg (1883–1931), painter, designer, and writer; published *De Stijl*, 1917–1931
 - Cornelis van Eesteren (1897–1981), architect
 - Jean Gorin (1899–1981), painter
 - Robert van 't Hoff (1887–1979), architect
 - Vilmos Huszár (1884–1960), painter
 - Anthony Kok (1882–1969), poet
 - Bart van der Leek (1876–1958), painter
 - Piet Mondrian (1872–1944), painter
 - Marlow Moss (1890–1958), painter and sculptor

- J.J.P. Oud (1890–1963), architect
- Gerrit Rietveld (1888–1964), architect and designer
- Georges Vantongerloo (1886–1965), sculptor
- Friedrich Vordemberge-Gildewart, painter[1]
- Jan Wils (1891–1972), architect

Umjetnost između dva rata

Većina se umjetnika, zamoreni od istraživanja i neizvjesnosti, vratilo u sigurno okrilje realizma.

Nadrealizam

Jedini cjelovito nov stil što se pojavio poslije prvoga samog rata.

Nastao i razvio se iz metafizičkog slikarstva i dadaizma. Prvi javni nastup u Parizu 1924. godine s Manifestom pjesnika Andre Bretona.

Preziranje svih zakona i ustaljenih običaja.

Okrenutost od stvarnosti ka istraživanju čovjekove unutrašnjosti i ljudskog duha.

Sljedbenici teorije austrijskog psihijatra Sigmunda Freuda (osnivača psihoanalize).

Osobita pozornost je usmjerena sinovima.

Nastoje što dublje prodrijeti u Ponore ljudske podsvijesti.

Umjetnici

Salvador Dali

Rene Magritte - zbunjujući i zabavan

M. Escher - paradoksalna prividna istina

Juan Miro - optimističan, humoristički nadrealizam

I. Tanguy - inspiracija filmovima znanstvene fantastike.

Picasso-pojam i simbol

Najosebujni, najnadareniji i najtemperamentniji.

Picasso je djelatno i stvaralački snažno sudjelovao u gotovo svakoj pojavi i struji moderne umjetnosti, neke je smjerove i utemeljio, a nekima je bio suosnivač.

Dvije faze kubizma analitički i sintetički, modra i ružičasta faza.

Odigrao je važnu ulogu i u nadrealizmu.

Picasso gotovo nikad nije slijedio-uvijek je predvodio likovna zbivanja.

Djela

Guernica

Žena plače (izobličeno lice od boli)

mrtva priroda se Voloskom lubanjom (Hitlerova okupacija Francuske).

Antibes (vedro i osunčano Sredozemlje)

Golubica mira

kopija lika djevojčice se Velázquezove slike Španjolske kraljevske obitelji.

Pojedinac i stil

Za 20. stoljeće vrijedi pravilo: koliko istinskih umjetnika – toliko stilova.

Mark Chagall - lirska poezija, likovi lebde i plove prostorom, a duh slobodno luta vremenom.

Fernand Leger-čovjek je glavna tema, ali je ljudski lik zadržao čvrstoću kao u ranome kubizmu. Geslo čovjek-stroj.

Paul Klee - predstavnik poezije-mir i tišina. Dječja naivnost i jednostavnost stapaju se sa osjećajnošću.

Svijet Maxa Beckmanna tvrd je i surov, živost jarkih boja naglašena je, ali ujedno poništena velikim količinama crne, likovi su iskrivljenih oblika, grubi i zrače negativnu energiju.

Skulptura prve polovice 20. stoljeća

Constantin Brancusi -odlučan dubinski prevrat. Krajina stilizacija, redukcija oblika na bitno i apstrakcija.

Umjetnik koji bi mogao predstavljati 20. stoljeće.

Neviđena sloboda od tradicije i bilo kakvih predrasuda.

Umjetnik ni u čemu ne mora biti rob navika.

Ptica u letu-prva posve apstraktna skulptura.

Poljubac-vraća nas prehistoriji, monolitima neolita.

Gotovo svi slikarski stilovi i pokreti pojavljivali su se i u skulpturi.

Umberto Boccioni je prenio futuristički način prikazivanja pokreta iz slikarstva u skulpturu.

Pločasti reljefi H. Arpa-dadaistički način kolažiranja.

Duchamp Villon - veliki Konj, načela kubizma i futurizma u dinamičkoj kompoziciji.

Jedna od važnih pojava je izlaganje običnih uporabnih predmeta kao skulptura-dadaisti. Izlaže stalak za sušenje boca i porculanski pisoar.

Moderni slikari često se bave kiparstvom.
Boccioni, Arp, Modigliani i Matisse.

Arhitektura do prvoga svjetskog rata

Prijelaz iz 19. u 20. stoljeće u arhitekturi je bio uglavnom "mek", jer je vladajući stil bila secesija.

Antonio Gaudi

Španjolski, odnosno katalonski arhitekt.

Organičku načelo oblikovanja
odrazi simbolizma
najava nadrealizma

Casa Mila-Barcelona 1905.-1910.. Doima se kao da nije zidana nego klesana u živoj stijeni. Dimnjaci poput apstraktnih skulptura, stupovi u prizemlju poput slonovskih nogu. Orginalan tlocrt zgrade nema ni jednog ravnog zida ni pravoga kuta.

Secesija

Stil koji je svim stvarima, i čovjekovoj okolini u cjelini, htio udahnuti dašak životne energije.

U arhitekturi su vanjština i unutrašnjost bogato prekriveni ili ispunjeni ukrasom s obilatom primjenom boja i pozlate.

Dotad neviđeni sustav ukrašavanja, preuzet je iz organske prirode - iz biljnoga svijeta da bi se podvrgnuo stilizaciji u duhu vremena i stila.

Adolf Loos i geometrijska apstrakcija

Optužuje naviku i maniju ukrašavanja arhitekture. Vraćanje čistim i glatkim plohamo što oblikuju jasnije pravokutne volumene.

Vila obitelji Steiner Beč 1910.

jedini ukras na losova zgradi je mramorna oplata prizemlja.

Jedno od načela je da se umjesto lažnih ukrasa rabi izdržljive i plemenite prirodne materijale.

Losova načela-glatke plohe, odsustvo bilo kakvog ukrasa, komponiranje čistih volumena, a sve pod pravim kutem.

Armirani beton

Određuje smjer projektiranja u 20. stoljeću. Počinje se rabiti već krajem 19.

stoljeća ali francuskom arhitektu Augusteu Perretu pripada slava da je prvi uveo armiranobetonske konstrukcije u grad.

Osmerokatnica u Rue Franklin u Parizu 1903. i zgrada garaže 1905.

Max Berg - Dvorana stoljeća 1911.-1913. Bratislava. Visina 40 metara, raspon 65 metara, odiše prozračnom lakoćom.

Le Corbusier - Švicarska (Pier-Jeanneret)

Stvorio je dosljedno novi rječnik, gramatiku i sintaksu moderne arhitekture.

Crtež konstrukcije zgrade sa samo 6 armiranobetonskih stupova i 3 vodoravne ploče.

Šest novostečenih mogućnosti i značajka moderne arhitekture:

1. gradnja na stupovima
2. nosive ploče
3. slobodan raspored zidova
4. neprekidan slijed prozora
5. slobodni vidik za pješake
6. kontakt čovjeka s prirodom

Kuća - domino

Takav stil gradnje nazivamo funkcionalističkom arhitekturom.

Frank Lloyd Wright - osnivač organske arhitekture.

Posvećuje se individualnoj obiteljskoj kući. Riješava odnos kuće i okoliša. Njeguje tradicionalne materijale poput crvene opeke, radi drvene grede i crijepom pokrivenne plitke krovove.

Industrijska gradnja

Moderna Tvornička zgrada postaje svjetlijom no ikada. Nastaju znanja što ostaju prepoznatljiv znak u prostoru, služeći ujedno za reklamu tvornice i proizvoda.

Peter Behrens, tvornica turbina 1909. Berlin

Walter Gropius, tvornica cipela 1910. Alfeld. (stakleni ugao zgrade)

Fantastične vizije Sant'Elia iz 1910. oživotvori će se tek nakon pola stoljeća ili

još kasnije.

Arhitektura između dva rata

Kao i ostale umjetnosti i arhitektura je podijeljena na dva suprotna pola: s jedne strane veliki totalitarni sustavi Španjolske, Italije, Njemačke i SSSR-a koji zagovaraju historicizam i potiču pseudomonumentalizam, dok je u ostalim demokratskim zemljama Europe slobodan razvoj, širenje i prihvaćanje autentične moderne arhitekture.

De Stijl, Nizozemska (1917.)

Prvi umjetnički pokret i stil u graditeljstvu grupa okupljena oko časopisa De Stijl predstavnici: Piet Mondrian, Theo Van Doesburg i J. J. Pieter Oud, a poslije i Robert van t' Hoff i Gerrit Th. Rietveld.

Prekid sa tradicijom i kult racionalizma u arhitekturi.

U oblikovanju se priznaje samo osnovne geometrijske elemente: ravnu plohu i pravi kut.

Gradi se samo kubusi i prizmatični oblici, uz primjenu triju osnovnih boja (crvene, modre i žute)

Ritveldova kuća Schroeder u Utrechtu (1924.) - najbolji je primjer arhitekture prema načelima De Stijla.

Ključni problem industanske epohe bio je kako osigurati da predmeti masovno proizvedeni strojem ne budu hladni.

Tim problemom se krajem 19. stoljeća bavi William Morris, a pod njegovim utjecajem u Njemačkoj u Münchenu Hermann Muthesius pokrećem savez obrtnih i industrijskih proizvođača (Deutsche Werkbund).

Bauhaus, Njemačka (1919. – 1924-1932.)

Program ponovnog povezivanja svih likovnih umjetnosti i dizajna. Umjetnici žele obuhvatiti čovjeka, njegov dom, sve u njemu i oko njega, pa su svoju skupinu nazvali Bauhaus (kućogradnja).

Osnivač - Walter Gropius 1919. u Weimaru.

Dva tečaja: na prvom je upoznavanje materijala i tehnike njihove obrade, a na drugom se učilo crtanje, projektiranje i teoriju oblika.

Prema projektu Gropiusa, 1926. dovršena je zgrada Bauhauusa. Sama zgrada

slijedi načelo da oblik slijedi namjenu i prijelomno je djelo moderne arhitekture. Nakon dolaska Hitlera na vlast 1933. zatvara se Bauhaus. Djela njemačkoga bauhausa snažno su utjecala na industrijsku proizvodnju i na razvoj industrijskog dizajna u Europi.

Le Corbusier

Poput Picassa u likovnim umjetnostima, Le Corbusier je u arhitekturi i urbanizmu bio jednako svestran.

Zauzima se za načelo da jeftino i pristupačno ne mora biti i siromaško (projekt Immeuble villas, 1922.)

Vila Savoy (1928.) je izvrstan primjer dosljedne primjene svih 5 njegovih načela.

Dom za beskućnike, ubožnica (Cite de Refuge, 1929.) prva građevina cjelovito ovijena fiksnom staklenom opnom
don švicarskih studenata (1930.) Suha-montažna gradnja

Neizvedeni projekti:

palača društva naroda u Genevi (1927.)

zgrada Sovjeta u Moskvi (1930.)

Mies van de Rohe

Minimalist - sa što manje građe i što jednostavnim oblicima stvoriti plemenitu i otmjenu arhitekturu.

Manje je više (the less is more).

Nacrt nebodera iz 1920.-neusporedivo ispred svoga vremena (počinju se graditi tek 4 desetljeća kasnije).

Njemački paviljon-jedinstven i povezan prostor, slobodan i otvoren, ili pregrađen samo staklima.

Obiteljska vila Tugendhat u Brnu (1930.)

Mies je 1930. naslijedio Gropiusa u Bauhausu i vodio ga do ukinuća.

Robert Maillart i mostovi

Uporabom armiranog betona gradi mostove neusporedivo većih dužina premošćivanja, uz to čvršće i sigurnije.

Njegovi su mostovi sastavljeni od jedne vodoravne ploče što nosi cestu, poduprte drugom lučno savijenom pločom što u jednom skoku premošćuje

cijeli raspon nad ponorom. Između njih raspoređeno je nekoliko okomitih ploča. Taj način projektiranja mostova i vijadukata preuzeli su inženjeri diljem svijeta.

Paviljon cementa i betonskih proizvoda Zurich (1939.) jedna ploča savijena po krivulji parabole.

Gljivasti stupovi-stupovi što bez prekida prelaze u nosače gornjih struktura ili katova.

Ekspresionizam

Naglašavanje osobnog izraza i prirodnih, organskih oblika i slikovitosti. Zgrada mora sugestivno izraziti svoj sadržaj i naglašavati različitost, jedinstvenost i neponovljivost.

Erich Mendelssohn - toranj-zvezdarnica posvećena Einsteinu. Nigdje nema pravoga kuta.

Rudolf Steiner - Goetheanum, zgrada posvećena Goetheu.

Državotvorna arhitektura totalitarnih sustava

Državna umjetnost u Italiji imala je svakome zorno dokazati kako je fašistički režim jedini zakonit nasljednik najveće povijesne epohe na tlu Italije - Rimskog carstva.

Nacistička arhitektura u Njemačkoj primjenjivala je modele i uzore rimske imperialne arhitekture.

Komunistička arhitektura u SSSR-u -klasicizam-nepromjenjiv, vječit poput sovjetskog sustava.